

MEMO: AUDIERE PUBLICĂ

„NECESITATEA DEZVOLTĂRII GRĂDINIȚELOR ȘI CREȘELOR DE STAT, PRIVATE ȘI NEGUVERNAMENTALE: PROBLEME ȘI SOLUȚII”

Vineri, 27 martie 2015, ora 09:45

Invitați: reprezentanți Guvernului, Parlamentului, ONG/ organizațiilor de caritate/ sectorul privat, APL și organizații donatoare.

Formatul discuțiilor: fără presă. **Limba de lucru:** limba română

Locația: Chișinău, hotelul „Jolly Allon”.

Moderator eveniment/ Autor raport: Constanta Popescu, Director program “Expert-Grup”.

***NOTĂ:** Acest raport este realizat de către Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP cu sprijinul UNICEF, în cadrul proiectului „Parteneriat pentru politici de rezultat bazate pe analiză: UNICEF, Parlamentul Republicii Moldova și Expert-Grup”. Afirmările și concluziile din acest document nu reflectă neapărat poziția sau opiniile finanțatorului sau a instituțiilor de stat responsabile de acest domeniu.*

REZUMAT/ MESAJE CHEIE:

Concluziile preliminare sunt că în Republica Moldova **nu există astăzi o claritate de cerințe legale, educaționale și sanitare/ de construcții, care ar permite dezvoltarea creșelor și grădinițelor private sau ONG / de caritate (detalii în raport)**; la fel nu există nici tradiții de asemenea servicii – chiar și cu cea mai mare susținere legislativă și de granturi, oricum ar fi nevoie de minim 5-10 ani ca sectorul privat în acest domeniu să poată acoperi cel puțin o parte din cerere, la prețuri rezonabile. Cele existente se află într-o zonă gri legislativă, nu există comunicare între ele și instituțiile de stat, astfel se recomandă eliminarea acestor probleme în mod prioritar (aceasta va reduce și presiunea asupra serviciilor de stat).

În același timp, **serviciile de bone și grădinițe private nu sunt accesibile ca și preț pentru familiile cu venituri medii (ex. profesori la liceu) și mici (ex. familii tinere care continuă studiile, familii social-vulnerabile, etc.)**. Indemnizația lunară existentă a concediului de îngrijire a copilului (media pe țară pentru mame asigurate este de 1200 lei lunar, mame neasigurate 400 de lei lunar) este foarte departe de a acoperi minimul de existență al unui: copil + adult, această sumă trebuind să fie ideal puțin peste 3000 de lei lunar. Situația este și mai complicată pentru multe mame care nu au lucrat în perioada de sarcină (studente, șomere etc.) – pentru că ele primesc indemnizația simbolică de 400 de lei doar până copilul împlinește 1,5 ani, după care începe perioada 1,5 ani – 3 ani în care statul nu oferă pentru aceste familii nici suport financiar suficient, și nici servicii de creșă care să permită părinților să revină la serviciu și să-și întrețină copiii decent.

În aceste condiții, **în special datorită impactului social-economic semnificativ pe care îl are lipsa acestor servicii asupra familiilor cu copii cu venituri mici și medii, se impune de urgență finanțarea centrală și deschiderea grupelor de creșă de stat 2-3 ani (sau 1,5-3 ani, în dependență directă de reformele care vor urma în 2015/2016 pe tema concediului de îngrijire a copilului)**. Creșele de stat, în cazul unor finanțe publice limitate, pot inițial urma modelul belgian, unde există creșe/ grădinițe de stat pentru copii de toate vârstele – dar serviciile sunt gratuite doar de la 3 ani, iar sub 3 ani chiar și cele de stat - sunt contra plată. Majoritatea părinților din Belgia achită integral tot costul lunar (în Moldova ar fi în jur de

(preliminar) 1200-1500 de lei pe lună ¹ pentru grupele 2-3 ani), excepție familiile cu venituri mici care sunt scutite de taxă (sau aceasta este redusă semnificativ). **Simpla organizare la cost a acestor servicii – deja ar reprezenta un mare ajutor pentru familii, aceasta taxă fiind de doar 30% din cât ar fi costat bona lunar (4500 lei mediu în Chișinău) sau grădinița privată (4500-5500 lei Chișinău).** Lipsa serviciilor accesibile de creșă 1,5-3 ani duce și la pierderea calificării profesionale pentru multe mame care sunt și profesori de matematică sau alte profiluri, și medici, chirurghi etc. (în formarea lor profesională la fel au fost investiți bani publici) – în timp ce statul duce o lipsă de cadre, dar și plătește ajutor social lunar multor familii sărace care nu pot reveni la serviciu etc.; iar părinții nu pot ieși la serviciu și genera venituri suficiente pentru a investi în alimentația și sănătatea copiilor lor (astfel multe familii cu mulți copii au un nivel mai mare de sărăcie), nu pot continua studiile etc. (o nouă realitate socială este că bunicii nu pot ajuta, pentru că probabil 80% se încadrează în una din situațiile: sunt nevoiți să lucreze și după ce ies la pensie, sau sunt mult prea în vârstă, sau sunt plecați peste hotare la muncă).

Notă privind cadrul legislativ: pentru grupele 1,5- 3 ani (sau 2-3 ani) – nu este nevoie de re-inventat bicicleta, cadrul legislativ este suficient de clar pentru că încă există asemenea grupe în grădinițele de stat, iar costurile sunt practic identice cu segmentul de vârstă 3-4 ani (doar numărul maxim de copii în grupă este puțin mai mic). Doar pentru creșe pentru copii cu vârstă mult mai mică (ex. 2 - 18 luni) – este nevoie de modernizare a cerințelor și apar costuri lunare mult mai mari. Se recomandă **reforma pe etape:** 1-a va fi pentru copii de 1,5 – 3 ani, a 2-a etapă va include reglementarea specială pentru copiii sub 18 luni (unică pentru toate sectoarele: stat, privat, neguvernamental).

Notă privind scopul audierilor: acestea au fost efectuate în premieră, se recomandă repetarea pe principiu anual. Inițial includea doar identificarea problemelor din sectorul privat, dar datorită multiplelor subiecte discutate, s-a decis complementarea studiului și cu recomandări ce țin de sectorul de creșe / grădinițe de stat.

RECOMANDĂRI CHEIE:

- **Se recomandă dezvoltarea creșelor de stat, pe segmentul 1,5 – 3 ani (sau 2-3 ani) ca măsură prioritară de susținere social-economică a familiilor cu copii cu venituri mici și medii;** lipsa acestui serviciu deseori determinând risc de sărăcie în aceste familii (în condițiile în care indemnizația de îngrijire a copilului până la 3 ani este insuficientă, fiind mult sub minimul de existență necesar unui adult și unui copil). Situația este și mai complicată pentru multe din mamele neasigurate (ex. studente sau șomere la momentul sarcinii) care au o indemnizație simbolică de 400 de lei doar până copilul atinge vârsta de 1,5 ani – pentru care statul nu oferă nici un suport în perioada 1,5-3 ani; la fel și pentru familiile monoparentale, cu gemeni/ tripleți, social-vulnerabile etc. Scopul final al politicilor este ca familiile să aibă libertatea de alegere între servicii de stat, private sau neguvernamentale, de la vârsta de 1,5 ani, la un preț accesibil și de calitate bună.
- **Se recomandă modificarea Codului Educației, la capitolul II art. 23-25, pe motiv că acest document este elaborat pe presupunerea parțial greșită că statul oferă finanțare suficientă pentru educarea copilului în familie până la 3 ani** (vedeți mai sus la mesaje cheie – totuși, aceasta este adevărat doar pentru mamele asigurate, nu și cele neasigurate care primesc finanțare simbolică de 400 de lei doar până la 1,5 ani, și nici un suport ulterior. Suplimentar, **se recomandă adăugarea unor prevederi clare, care indică când și cum APL-urile trebuie să organizeze creșe** (la moment, nimeni nu este obligat). Acest aspect poate fi modificat – simultan cu reforma concediilor de îngrijire copii, care în prezent se planifică a deveni mai scurt și mai bine plătit pentru

¹ Studiul „*Studiul privind serviciile de îngrijire a copiilor de vârstă preșcolară și a costurilor aferente acestor servicii în Republica Moldova*”, Victoria Vasilescu, iulie 2014, Expert-Grup (puteți solicita o copie electronică și scriind la info@expert-grup.org);

toate categoriile de părinți/ copii (scenariul cel mai considerat va fi durată unică de 2 ani pentru toți, cu plăți mai mari, în special în primul an). La momentul acelei reforme – se recomandă ca una din opțiuni și modificarea simplă a art. 23, astfel încât educația preșcolară să înceapă de la 2 ani (nu de la 3) cu finanțare centrală, și în noua redacție – cea antepreșcolară să devină sub 2 ani și să rămână în subordinea APL cu finanțare locală și reglementare mai clară a obligațiilor și cazurilor când acestea intervin (anexată este partea relevantă din Codul Educației); (va urma separat și raportul Expert Grup planificat pentru iulie 2015 care propune concediul de îngrijire copii să devină 2 ani durată pentru absolut toate familiile cu copii – devenind începând cu 2016 mai scurt, mai bine plătit și urmat de servicii de calitate de îngrijire a copiilor). APL-urile din municipii ar trebui să aibă obligații mai mari de organizare a serviciilor antepreșcolare, prevăzute în Codul Educației.

- **Se recomandă de urgență ca Ministerul Educației, neapărat cu suportul altor ministere cheie, să aducă claritate deplină care este pachetul de documente necesare pentru deschiderea și dezvoltarea unei grădinițe private și ONG (inclusiv modificările necesare legislative și regulatorii),** la capitolul statut juridic (când este SRL sau întreprindere individuală și când este ONG), cerințe sanitare, normative în construcții, cerințe educaționale, cerințe față de personal etc.; precum și (eventual împreună cu partenerii externi) crearea unui suport de granturi pentru start-up și dezvoltarea serviciilor private din acest domeniu (similar cum se încurajează sectorul privat în alte domenii), prioritar axat pe municipii. Frecvența controalelor, condițiile de autorizare etc. – toată informația să fie inclusă „la pachet” cu un link unic pe pagina ministerului educației (la moment lipsește). Audierile publice efectuate pentru acest raport, dar și multiplele interviuri formale și informale, au confirmat că **în prezent în Moldova lipsește cadrul legislativ necesar dezvoltării creșelor și grădinițelor (pentru detalii – vedeți vă rog secția următoare din acest document, pag. 6-7),** iar unele reglementări sanitare noi riscă să stabilească costuri de start-up excesiv de mari.
- **Pentru a realiza recomandarea de mai sus, se recomandă Guvernului crearea unui grup de lucru inter-ministerial dedicat reglementării cadrului și monitorizării implementării în creșele/ grădinițele de toate formele de proprietate, sub conducerea Ministerului Educației,** care să includă și cele câteva ministere cheie: MMPSF, Ministerul Sănătății, Ministerul de Finanțe, Cancelaria/ cabinetul Prim-ministrului. Acest grup ar trebui să includă și reprezentanți ai societății civile și donatorilor, dar și să efectueze niște audieri publice cu reprezentanții tuturor tipurilor de grădinițe și cu asociațiile de părinți.
- Este fundamentală și **mărirea capacității Ministerului Educației** pentru a reglementa politicile din domeniu (aceste politici fiind destul de complexe, și într-o perioadă de tranziție majoră). **Opțiunile propuse includ:** modificarea organigramei Ministerului Educației și suplimentarea pentru minim 4 ani cu o funcție de Viceministru suplimentar dedicat exclusiv dezvoltării politicilor din domeniul preșcolar, revizuirea/ suplimentarea numărului de personal dedicat (secție/ direcție mai mare pentru acest domeniu), completarea cu consultanță / asistență externă din partea donatorilor etc.
- **Se recomandă micșorarea vârstei minime de la 3 ani la 1,5 ani - în Hotărârea de Guvern nr. 567 din 10.09.2009 cu privire la aprobarea regulamentului de organizare și funcționare a Centrului Comunitar de Dezvoltare Timpurie a copiilor de 3-6(7) ani** (este o prevedere exclusiv pentru localitățile care nu au grădinițe, de obicei

sate mici). Este o modificare relativ simplu de făcut, necesitând doar stabilirea unui plafon de număr maxim de copii 1,5-3 ani în grupă sau per educator, inclusiv în grupele de vârste mixte; totuși această măsură va permite încadrarea timpurie, în special a copiilor din familii social-vulnerabile din localitățile rurale. La fel, poate fi prevăzută o modalitate mai clară de parteneriat APL-sectorul privat în acest cazuri (pentru că această HG permite doar APL-urilor să fie fondatori).

- Deși se recomandă ca obiectiv accesul omogen la servicii de creșă și grădinițe pe tot teritoriul țării – **totuși un accent special de politici se recomandă pe municipiul Chișinău și alte municipii**, pentru că aici sunt concentrate majoritatea locurilor de muncă, universități, instituții de învățământ etc. (eventual, reformă pe etape – etapa 1 municipii, și etapa 2 - alte localități). Alternativ, **în Codul Educației obligațiile APL-urilor din municipii ar putea deveni mai mari (comparativ cu APL din localități rurale)**, odată ce în municipii este o concentrație mai mare de copii și o cerere suficientă pentru completarea grupelor. Serviciile creșelor de stat – ideal gratuite, totuși în lipsa fondurilor publice suficiente ar putea fi achitate diferențiat de către diferite categorii de părinți, pe criteriu de venituri (100% de familii cu venituri medii și mari, și zero sau 50% de cele social-vulnerabile sau cu venituri mici). Simpla organizare a acestor servicii, fie și la cost, deja ar reprezenta un ajutor semnificativ pentru familii, pentru că ar fi mult mai ieftine (modelul Belgian, detaliat în secția următoare din acest raport).
- În ceea ce ține de **dezvoltarea creșelor – se recomandă separarea activității de reglementare și dezvoltare în 2 etape**. La prima etapa a reformei să fie deschise creșele pentru copii de 1,5-3 ani (sau 2-3 ani) ca și serviciu universal (începând cu municipii), dat fiind faptul că aici costurile și reglementările există deja (în grădinițele de stat sunt încă grupe pentru copii de 2-3 ani), unica diferență fiind că numărul maximal admisibil de copii este de doar 15, versus 25 în grupele 3 ani +, precum și alimentația (parțial unele alimente nu sunt admise). **Abia după implementarea primei etape, la etapa doua** – să fie elaborate reglementările speciale pentru creșe cu copii cu vârsta sub 1,5 ani (în ultimele decenii anume cerințele pentru acest segment s-au modificat mai mult).
- **De ce avem nevoie de creșe și grădinițe de stat în Moldova, dacă acestea nu există în toate țările din UE?** Politicile de susținere a familiilor cu copii în UE sunt „cu mulți piloni” – există mai multe modalități de susținere, care sunt oferite simultan. Din păcate, urmare a studiului detaliat a bunelor practici din UE, efectuată de Expert Grup în iulie 2014², constatăm că **multe din aceste măsuri nu există în Republica Moldova** – ex. indemnizații lunare cash pentru fiecare copil până la vârsta de 18 ani (!), servicii medicale și toate medicamentele gratuite pentru copii până la 18 ani (!), scutiri semnificative de impozite pe venitul părinților pentru fiecare copil (în Moldova avem doar o scutire simbolică), concedii de îngrijire pentru copii sub 1,5 ani achitate la circa 80-100% (versus 30% sau 400 lei în Moldova) etc., iar lista de bune practici din UE e foarte lungă. În plus, deseori vorbim despre state în care legislația pentru creșe, grădinițe și bone înregistrate este foarte clară (ceea ce nu este în Moldova) de mulți ani și există tradiții de asemenea servicii în sectorul privat și ONG (departe de a fi așa în Moldova), iar angajatorii deseori au și creșe/ grădinițe în cadrul clădirii de birouri, sau oferă bonusuri speciale de compensare a costului grădiniței private pentru angajați etc. etc.

² Studiul „Politici de susținere a familiilor cu copii: viziunea de politici din UE și recomandări pentru Republica Moldova”, Popescu Constanta, Chișinău, Expert Grup, iunie 2014. <http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/987-unicef-1&category=7>

Important – **corect este să evaluăm situația familiilor cu copii evaluat într-o țară la „pachet de politici” și nu este corectă compararea separat, pe un singur criteriu. Solicitarea de a dezvolta creșele de stat în Moldova – este cea mai ieftină și cea mai urgentă măsură solicitată, ținând cont de lipsa integrală a altor măsuri, precum și de faptul că există o infrastructură semnificativă a statului în acest domeniu (urmează doar a fi fortificată).** În cazul în care constrângerile bugetare sunt mai mari – se recomandă modelul Belgian de creșe/ grădinițe de stat la capitolul de finanțare (descrise în acest document). Dacă statul oferă asemenea servicii – vor fi economisiți bani publici și din alte linii de buget (ex. la acordarea ajutorului social pentru familii cu copii care nu pot lucra), iar părinții care vor ieși la serviciu, vor avea venituri mai mari, dar și vor putea contribui mai mult la formarea bugetului de stat.

- **Pentru creșele de stat, detalii despre unul din modelele recomandate, și anume cel belgian:** există creșe de stat, care până la 3 ani sunt contra plată, iar după 3 ani sunt gratuite. Însă statul creează creșe de stat de la 4 luni la 3 ani (sau de la 1 an până la 3 ani) – mărimea taxei pentru copiii sub 3 ani, depinde de veniturile părinților, iar pentru anumite categorii sociale acestea pot fi gratuite (MMPSF poate stabili criteriile pentru aceste cazuri). Este o soluție bună în situația în care fondurile publice sunt limitate. Simpla organizare la cost – deja este un mare ajutor pentru familii, pentru ca aceste servicii sunt mai accesibile pentru familiile cu venituri mici și medii.
- **Se recomandă Ministerului Educației să elaboreze o modalitate periodică de comunicare cu sectorul privat și ONG (misiuni de caritate) de servicii de creșă și grădinițe – la moment nu există nici un dialog,** aceste audieri publice din martie 2015 fiind un prim eveniment comun pentru aceste instituții. Doar în municipiul Chișinău, la o simplă căutare în internet, apar peste 15 grădinițe private cu program de zi completă și peste 30 de centre private cu regim parțial – acestea însă nu se regăsesc mai deloc în registrul Ministerul Educației.
- **Până la modificarea Codului Educației, se recomandă politici de încurajare a APL-urilor de implementare voluntară a art. 24,** din fonduri publice și externe dedicate exclusiv acestor servicii, dar și prin parteneriate cu sectorul privat (ex. responsabilitatea socială corporativă, parteneriate publice-private etc.). Conform art. 24 *“La solicitarea părinților, autoritățile administrației publice locale pot organiza educația antepreșcolară, cu finanțare de la bugetele locale”*, astfel APL pot, dar nu sunt obligate să ofere asemenea servicii. Ba mai mult, din o asemenea definiție poate fi interpretat (sperăm, greșit – urmează a fi evaluat de juriști) că doar APL-urile ar avea dreptul să ofere servicii de creșă, nu și sectorul privat sau ONG. Este important ca APL-urile, în special din municipii, dar nu numai – să identifice programe de parteneriat public-privat și să aloce terenuri pentru noi creșe și grădinițe de toate formele de proprietate. Acest lucru este important în municipii mai mult, în special datorită multiplelor case și blocuri noi construite în ultimii 10 ani, fără infrastructură și servicii adiacente.
- **Se recomandă de ținut cont permanent despre funcția mixtă a serviciilor de creșă/ grădiniță – au o dimensiune de educație, funcție socială, de sănătate publică, dar și de egalitate de gen.** Lipsa unei creșe și grădinițe – este egală cu imposibilitatea de a merge la serviciu, de a genera venituri pentru copii, de a continua studiile universitare sau post-universitare, de a face o stagiere etc.; lipsa unui loc de muncă frecvent înseamnă investiții insuficiente făcute de familii în alimentația, sănătatea și educarea copiilor.

- **Se recomandă Ministerului Sănătății, în coordonare cu Ministerul Educației – să emită un ordin prin care să interzică acceptarea de către directorii grădinițelor de stat a supraaglomerării în grădinițele de stat (cu monitorizare și raportare anuală, fiecare toamnă, din partea Centrului de Sănătate Publică), cu stabilirea unor penalizări administrative mari pentru administrația creșelor și grădinițelor și implicarea părinților în monitorizare (grădinițele considerate bune frecvent acceptă acest lucru, uneori din interesul de a avea mai multe plăți neoficiale din partea părinților în așa-numitul fondul grădiniței). Reglementările în vigoare stabilesc clar numărul maxim de copii în grupe, conform vârstei, iar încălcarea acestor normative duce la îmbolnăviri frecvente în rândul copiilor, multe foi de boală și cheltuieli pentru angajator/ stat etc. La nevoie, **deschiderea grupelor suplimentare** – poate fi efectuată și în grădinițele existente chiar cu fonduri limitate, dacă se renunța la anumite spații auxiliare (săli de muzică, cabinete administrative etc.), prin construirea unor anexe capitale la grădinițele existente etc., inclusiv cu surse de la APL și sectorul privat.**

PROBLEME ȘI / SAU SOLUȚII ABORDATE ÎN CADRUL EVENIMENTULUI:

- **În prezent în municipiul Chișinău există doar circa 24-28 de locuri (!) de creșă de stat (susținută și de CCF Moldova) pentru copii 4 luni – 1,5 ani, oferite numai pentru cazurile cu risc de abandon al copilului (!) ceea ce este inacceptabil raportat la o populație de sute de mii. Deci o mamă - care pur și simplu are nevoie să termine universitatea de ex., sau are probleme de sănătate sau are nevoie să iasă la serviciu căci altfel nu are bani pentru a întreține copilul – nu are acces la asemenea servicii.**
- ***Acum mai detaliat despre cadrul legal existent pentru grădinițele private/ neguvernamentale - acesta sigur nu oferă astăzi o claritate la capitolul statutului juridic recomandat unei grădinițe, care sunt cerințele minime exacte: educaționale și sanitare, care sunt încălcările care ar putea duce la stoparea activității și care duc doar la avertizări, care este frecvența admisibilă a controalelor. Nu există un mod clar de licențiere pentru grădinițe, la fel cum nu există și libertatea necesară pentru ca părinții să poată alege și alte opțiuni (regimuri alimentare speciale sau programe de educație alternative). Preliminar câteva probleme identificate:***
 - a) ***SRL versus ONG: situația din municipiul Chișinău.*** În baza evaluării neoficiale a situației din Chișinău - Centrele existente astăzi frecvent aleg statutul juridic de ONG, chiar dacă de facto în multe (dar nu toate cazurile) sunt înregistrate cu scop de profit, și ar fi trebuit să fie SRL sau ÎI. În același timp, există și multe ONG-uri care vor să ofere asemenea servicii cu scopuri de caritate pentru mamele din familii social-vulnerabile – dar nu pot, în special din cauza reglementărilor sanitare și de construcții inutil de complicate și scumpe (mult mai mari decât cerințele minime din UE).
 - b) ***Există un interes din partea companiilor private mari/ investitori străini de a contribui la dezvoltarea serviciilor de creșe/ grădinițe, dar acesta nu este deloc valorificat.*** Ei au interesul direct de ajuta angajații să revină la serviciu, să mărească disponibilitatea forței de muncă din o localitate și atractivitatea lor ca și angajator, strategie de reținere/ motivare a angajaților, precum și de reducere a absenteismului la serviciu datorat îmbolnăvirilor frecvente a copiilor care merg în grupe de grădiniță de stat frecvent supraaglomerate în municipii. Se impune elaborarea unei scheme clare care să arate companiilor cum exact pot face acest lucru – și cum pot colabora cu

grădinițele existente sau APL-uri: fie prin parteneriate publice private, sau programe de responsabilitate corporativă socială sau deschiderea unei grădinițe private special pentru angajați. În multe țări din UE există grupe de grădiniță de ex. în cadrul clădirii unui minister sau companii – în Moldova acest lucru aparent nu este posibil, din motive de reglementare sanitară. Eventual, ar putea fi propusă și colaborarea dintre o companie privată și o grădiniță de stat de pe același sector cu sediul companiei (finanțare privată pentru deschiderea unor grupe suplimentare de stat etc.)

- c) **Documentele curente de reglementare includ:** Codul Educației, Ordinul comun al Ministerului Educației și Ministerului Sănătății nr. 239/ 380 din 1996 „cu privire la asigurarea medico-sanitară a copiilor din instituțiile preșcolare”, Normativul în Construcții NCM C.01.02 – 99 „Proiectarea construcțiilor pentru grădinițele de copii” elaborat de Ministerul Construcțiilor și Dezvoltării Regionale, cerințe educaționale obligatorii (ceea ce limitează crearea instituțiilor private pentru corpul diplomatic, ex. în engleză, dar și cele care doresc să urmeze programe educaționale moderne), iar unele grădinițe au trebuit să primească și autorizație din partea primăriei Chișinău (relația cu APL-ul necesită verificare suplimentară din partea unui jurist). **Se recomandă un studiu juridic mai detaliat, dedicat scopului studierii situației din alte țări (ex. Romania) privind tot pachetul necesar și statutul juridic, urmat de recomandări specifice pentru Moldova.** În Romania recent au fost efectuate îmbunătățiri în acest domeniu – există inclusiv și conceptul de autorizație provizorie etc. – ceea ce confirmă rolul statului de a stimula dezvoltarea acestor servicii. Doar în cazurile în care securitatea copiilor este sau ar putea fi afectată, atunci se poate încheia o creșă/ grădiniță de orice tip de proprietate.
- d) **Cerințele actuale sunt potrivite mai mult pentru grădinițele mari, cu mulți copii – și nu se face distincția la nivel de cerințe între ele și mini-grădinițe,** ceea ce determină costuri prea mari pentru servicii (astfel și prețuri mari achitate de familii).

e) **Regulamentele sanitare de funcționare a creșelor și grădinițelor**

- **Cerințele sanitare actuale și cele la nivel de proiect nou** – sunt una din principalele bariere pentru dezvoltarea acestui domeniu. Elaborate în mod cert cu cele mai bune intenții de protecție a copilului - totuși acestea sunt prea complicate și riscă să rămână mai mult pe hârtie și să nu primească acoperire din fonduri publice pentru asigurarea acestora în fiecare grădiniță de stat; dar să rămână o barieră în calea dezvoltării sectorului privat și a misiunilor de caritate.
- **Pentru detalii/ argumente de ce acest regulament sanitar complex prezintă probleme pentru sectorul privat, recomandăm să consultați un document separat de câteva pagini (sau îl găsiți anexat): un aviz consultativ al Expert-Grup privind ultima versiune de regulament (solicitare la: info@expert-grup.org).**
- **O surpriză de ordin legislativ privind valabilitatea Ordinului comun al ME/ MS:³ acesta probabil este caduc (nu poate fi invocat deloc)** pentru grădinițele private sau ong (rămânând însă perfect valabil pentru sectorul de stat) – asta doar până la aprobarea regulamentului sanitar nou, propusă pentru 2015 - deoarece în rezultatul revizuirii cadrului normativ în 2005 (*Hotărârea de Guvern nr. 1030 din 03.10.2005 cu privire la Registrul actelor oficiale de reglementare de întreprinzător sau așa numitul proces “Ghilotina 1”*) – acest ordin trebuia să fie inclus în registrul actelor normative aprobat prin hotărâre de Guvern (anexa 1 al HG nr 1030). La o examinare preliminară (necesită confirmare din partea unui jurist), acest ordin nu se regăsește în anexă, astfel – acest ordin nu poate fi astăzi invocat deloc de stat (ex. Centrul de

³ Ordinul comun al Ministerului Educației și Ministerului Sănătății nr. 239/ 380 din 1996 „cu privire la asigurarea medico-sanitară a copiilor din instituțiile preșcolare”,

Sănătate Publică) pentru sectorul privat/ ong, până la aprobarea și publicarea în Monitorul Oficial a noului regulament sanitar.

- f) **Este importantă aplicarea omogenă a cerințelor unice față de grădinițele de orice formă de organizare – în practică, nu doar pe hârtie.** În prezent se constată un tratament diferențiat în practică – în regiunile rurale continuă să activeze grădinițe fără canalizare și wc intern, pe când în municipii nu permitem oficializarea unor grădinițe private unde sunt condiții foarte bune.
- g) **Serviciile private – este important să le dezvoltăm**, dar la fel trebuie să ținem cont de faptul că ar dura vreo 5 ani din clipa din care sunt pornite și oricum nu vor acoperi toate localitățile, vor fi sau prea scumpe sau de caritate/ pentru familii social-vulnerabile. Respectiv - este foarte important ca acestea să fie completate în mod obligatoriu și de sectorul de stat. La moment – nu există tradiții în sectorul privat ONG și nu există nici o claritate legislativă (aceasta ar dura 1-2 ani să apară ca un set simplu de implementat și complet), lipsesc și creditele accesibile sau granturile pentru co-finanțare (în mod similar pentru alte domenii de susținere a dezvoltării sectorului privat – IMM, Pare 1+1 (dar prioritar pentru municipii), granturi etc.).
- **Costurile de stat versus privat pentru 3-6(7) ani:** costurile per copil pe lună în o grădiniță de stat necesită alocări de bani publici de circa 1200-1500 lei pe luna (plus bonul pentru mâncare achitat de părinți de circa 100-200 lei pe lună) versus la privat în Chișinău taxa lunara este în jur de 5000 lei lunar la privat (ceea ce este mai mult decât salariul mediu pe economie, precum și mult peste salariul unui tânăr specialist/ părinte). Este important să fie asigurată co-existența sectoarelor private și de stat. **Taxele percepute de grădinițele private în ultimii ani Costurile - au crescut semnificativ în perioada 2010-2015** acestea au crescut cu circa 40% în municipiul Chișinău, ceea ce vorbește despre o cerere mare pentru aceste servicii (mai mari decât oferta), dar și a costurilor mari de start-up al unei grădinițe private sau ong. Statul trebuie foarte atent să stabilească cerințele pentru domeniu – asigurând protecția copilului, dar fără solicitări exagerate.
- **În Moldova nu se aplică deloc, spre regret, criteriile europene de asigurare a securității copiilor în creșe și grădinițe (o problemă în special în municipii în grădinițele de stat), pe criteriul de corelare a nr de copii – la nr de adulți care îi supraveghează.** Anume acest criteriu este unicul care face diferența de cerințe aplicate la diferite vârste (ex. la copii de 4 luni poate fi maximum 4 copii la 1 adult, la 3 ani – de maximum 10-15 copii etc.). La noi există numărul maxim per grup, supravegheat de o educatoare și o asistentă, dar nu există norme clare pentru segmentul 4 luni – 1,5 ani, de ex.
- **În prezent, în sectorul de stat (încă) nu este implementat sistemul de finanțare per copil încadrat în creșe sau grădiniță.** Odată ce acest sistem va fi implementat, ca și viziune pe un termen deja mai lung, unii reprezentanți ai grădinițelor și școlile private și ong – și-au exprimat dorința să beneficieze și ei de asistența financiară din partea statului (fie și parțială) dat fiind faptul că aceste servicii eliberează presiunea asupra sectorului de stat, iar părinții acestor copii la fel sunt contribuabili la bugetul de stat. Primele estimări de costuri mai exacte per copil în creșe/ grădinițe vor fi prezentate de PWC pentru UNICEF în Septembrie 2015 – acestea vor fi utile pentru mai multe scopuri.
- **Există riscul unor procese de judecată/ litigare strategică a asociațiilor de părinți contra statului.** Odată ce Codul educației oferă finanțare din partea statului pentru

grădinițe de la 3 ani – ce înseamnă înseamnă oare această prevedere în practică într-o localitate unde nu este grădiniță? Dacă un părinte ar acționa în judecată statul (în cazurile în care nu i s-a oferit, temporar sau permanent, un loc la grădiniță), ar putea primi oare o compensare a cheltuielilor cauzate de lipsa acestui serviciu? Se recomandă examinarea de către un jurist.

- Suplimentar, **câteva probleme ce necesită monitorizare mult mai dedicată din partea Ministerului Educației, în ceea ce ține de creșele și grădinițele de stat:**
 - a) **Nu este asigurată transparența suficientă / continuă încălcările la alocarea locurilor de înscriere în grădinițele de stat.** În cazul creșelor/ grădinițelor, se impune un regulament eficient și transparent, ce ar elimina corupția și ar oferi prioritate nu doar pe criteriu geografic, dar în caz de insuficiență de locuri – pentru anumite categorii de părinți: cei care lucrează sau învață, cei cu gemeni/ tripleți etc., familii unde există membri cu dizabilități, familii social-vulnerabile etc.
 - b) **Se impune modificarea regulilor de achiziții publice în cazul alimentației copiilor** în școli, grădinițe, creșe de stat – deseori mâncarea este de calitate cea mai joasă, fiind aplicat principiul unic de “prețul cel mai mic”, ceea ce nu este potrivit pentru acest tip de achiziții.
 - c) **Este necesar un ordin din partea Ministerului Educației/ APL-urilor și monitorizare a modului în care creșele și grădinițele respectă programul de ore (zilele scurte înainte de sărbători, când începe/ se termină programul zilei, programul de vară).** Frecvent încălcarea acestora, efectuată la simpla discreție a administrației din unele instituții, afectează abilitatea părinților de a lucra.
 - d) **Este necesară reglementarea mai constructivă și realistă (fără interdicții) a utilizării banilor cu care părinții suplimentează grădinițele.** Trebuie să recunoaștem faptul ca această practică există și permite să completeze insuficiența fondurilor de stat pentru reparații, salarii și alimentație. Se recomandă examinarea oportunității elaborării unui sistem, în care **aceste plăți (efectuate exclusiv benevol) să fie efectuate nu neoficial sau în contul unor ONG-uri – ci direct în contul oficial al instituției**, astfel încât verificarea cheltuirii acestor fonduri să fie efectuată în mod similar cu fondurile de stat. În plus, dacă în vreo grădiniță părinții doresc să plătească pentru suplimentarea alimentației copiilor cu fructe, legume, carne – centralizat, prin intermediul contractelor semnate de grădiniță – de ce să interzicem acest lucru?
 - e) **Surprinzător, a fost frecvent menționat de către părinții vorbitori de limba rusă – că doresc să fie predată limba romană în grădinițele ruse**, dar aceasta nu este asigurată de stat, și nici nu li se permite să fie organizat la auto-organizarea părinților (există interdicția de a adăuga cursuri/ servicii suplimentare în grădinițe, chiar dacă toți părinții doresc să organizeze și să plătească acest lucru). Se recomandă revederea programului educațional din grădinițele de stat ruse, pentru vârsta copiilor de 5-7 ani, pentru că există o cerere din partea părinților și o necesitate socială.
- **Mențiune:** acest raport stabilește primele direcții ce necesită examinare suplimentară. Este un prim exercițiu de audieri publice, care și-a propus doar să facă o cartografiere preliminară a principalelor probleme și a celor mai realiste soluții.

SUBIECTE DISCUTATE, PE TEME TANGENTE:

Reglementarea activității bonelor nu era inclusă în scopului acestor audieri publice din 27 martie 2015, totuși a fost discutat și acest subiect, cu posibile soluții.

- Astfel, **se recomandă distincția între 2 categorii de bone/ tipuri de servicii**: 1) cele care activează la domiciliul copilului (îngrijire individuală) și 2) bona care activează la domiciliul propriu (pot fi și câțiva copii simultan, inclusiv proprii).

Opțiunile optime identificate sunt:

- a. Se propune ca bonele să activeze în bază de patentă**, astfel se recomandă să fie inclusă încă o profesie suplimentară în lista celor eligibile pentru activitate în baza de patentă. Pentru a primi aceasta patentă, bona trebuie să prezinte o dată pe an și certificatul medical, și cazierul juridic, și alte documente stabilite a fi necesare. Astfel, la angajare, prezența patentei este și o asigurare de pensie și scutire de impozite pentru bonă – dar și un mesaj pentru părinți că bona întrunește niște cerințe minime. Pe de altă parte, este important să existe o bază de date, astfel încât părinții să poată verifica datele privind deținătorul patentei. (notă: în prezent în lista ocupațiilor propuse pentru patentă există doar profesia de guvernant/ă, ceea ce este un pic diferit). Se recomandă examinarea opțiunii și a unor cursuri speciale de îngrijire a copilului (**este important însă să nu fie excese de reglementare – pentru că atunci serviciile de bone riscă să rămână neoficiale**).
 - b. Bona la domiciliul propriu (tipul 2 de servicii)** – la fel se recomandă să fie o patentă separată. În acest caz, pe lângă actele de mai sus, se impune și aprobarea unui regulament sanitar cu cerințe minime față de locuința mamei, precum și stabilirea unui număr maxim de copii care pot fi acceptați (în dependență de vârste). Aceasta opțiune este perfectă pentru o mamă, care pe lângă copilul propriu poate oferi servicii plătite de îngrijire pentru un copil suplimentar.
 - c. APL-urile urmează să asigure accesul la informație părinților privind disponibilitatea și registrul acestor servicii în fiecare localitate** (în special în municipii, în special serviciile de bonă de tipul 2).
- **Concediul de îngrijire a copilului până la vârsta de 3 ani: în Republica Moldova acesta este (comparativ cu țările din UE) excesiv de lung și insuficient de bine plătit (sub minimul de existență necesar pentru alimentația unui adult și a unui copil)**. În plus, durata acestuia de 3 ani este doar pentru mamele/ părinții care au lucrat 12 luni anterioare nașterii copilului. Pentru mamele care erau șomere sau studente la momentul sarcinii, durata acestuia este doar până copilul atinge vârsta de 1,5 ani. Astfel, pe segmentul 1,5 – 3 ani, se denotă o discriminare a finanțării copiilor în dependență de statutul mamei, precum și o lipsă de alegere de opțiuni sigure și de calitate pentru părinții care vor să lucreze sau să continue studiile. Se impune asigurarea unui concediu mai scurt și mai bine plătit de îngrijire a copilului, urmat de o varietate de servicii de îngrijire a copiilor (creșe, bone licențiate etc.), dat fiind faptul că lipsa acestora duce la serioase probleme sociale și de sărăcie în rândul familiilor cu copii (**va urma un studiu separat Expert-Grup la acest subiect**).

- **Serviciile bonelor au devenit din ce în ce mai puțin accesibile ca și preț, dar și ca disponibilitate a forței de muncă** (din cauza accentuării migrației, dar și a liberalizării călătoriilor spre UE din 2014 care au alimentat migrația la muncile sezoniere neoficiale). Astfel, în condițiile în care serviciile unei bone cu experiență sunt deseori ușor peste salariul mediu pe economie (4-5 mii lei în Chișinău), iar salariul unei mame tânăr specialist este deseori sub acest nivel (ex. 3-4 mii lei lunar) – nu putem vorbi despre condiții pentru mame de a putea alege dacă vor să lucreze sau să continue studiile.
- **Securitatea și calitatea serviciilor de creșă versus serviciilor bonei:** Securitatea și buna dezvoltare a unui copil 1,5 – 3 ani poate fi asigurată în condiții mai bune și cu riscuri mai mici într-o creșă/ grădiniță bună, comparativ cu serviciile unei bone necalificate și fără experiență. La fel, este dificil pentru o mamă să asigure în condiții de casă un regim corespunzător unei bune dezvoltări timpurii a unui copil de 1,5-3 ani, mai ales când sunt și copii de alte vârste sau responsabilități de altă natură.

CONTEXTUL DE PETRECERE A AUDIERILOR PUBLICE:

În mediu în fiecare a 4-a localitate rurală lipsește o grădiniță, iar în municipii se denotă o lipsă mare de locuri pentru toate vârstele (deficit mascat prin supraaglomerare – ex. 38-40 copii acceptați în loc de maxim 25, ceea ce reprezintă o încălcare a cadrului normativ existent). În paralel, serviciile de bonă nu sunt accesibile ca preț pentru o familie obișnuită, nu sunt reglementate de stat, au și o securitate și calitate redusă a serviciilor, plus se denotă o mare insuficiență de forță de muncă pe acest segment. Sectorul privat și ONG nu este suficient de dezvoltat, odată ce nu există o claritate legislativă în acest domeniu, iar serviciile existente sunt destul de scumpe. Suplimentar, o mare parte din mame nu au lucrat în perioada sarcinii (ex. studente, șomere, îngrijeau de copii sau familie) – astfel aceste mame au concediul de îngrijire a copiilor doar până la 1,5 ani (mamele asigurate – până la 3 ani). Odată ce finanțarea actuală a concediilor de îngrijire a copiilor este în Moldova - pentru toate categoriile - mult sub minimum de existență cumulativ necesar lunar (pentru un copil și pentru un adult care îl supraveghează) – este fundamentală dezvoltarea tuturor tipurilor de creșe 1,5-3 ani (sau 2-3 ani), dar și a grădinițelor 3-6(7) ani. O ofertă suficientă – de stat și privat – este fundamentală pentru ca familiile cu copii care au venituri mici și medii să poată ieși la serviciu și genera venituri suficiente pentru alimentația și sănătatea copiilor; sau pentru ca părinții (în special mamele) să poată continua studiile, suplimentar la beneficiile de asigurare a egalității de gen. În caz contrar avem o creștere a sărăciei în cadrul familiilor cu copii.

Scopul audierilor publice independente a fost organizarea discuțiilor publice cu audierea opiniei reprezentanților tuturor sectoarelor interesate de acest subiect, **în premieră** fiind invitați și mulți reprezentanți ai grădinițelor private și neguvernamentale la o discuție comună a problemelor, dar și reprezentanții ministerelor, societății civile, Guvernului, Parlamentului etc., precum și producerea unei scurte note informative analitice/ memo – ca punct de start al reformelor în domeniu.

• DOCUMENTE ANEXATE:

- **Agenda evenimentului din 27 martie 2015 și conceptul de audieri publice;**
- **Lista și datele de contact a participanților la audiere publică.**
- **Link spre Regulamentul (proiect) sanitar pentru instituțiile de învățământ preșcolar – este în continuă schimbare și se propune pentru aprobare în 2015/2016: poate fi găsit online sau solicitat de la Ministerul Sănătății.**

- Studiul **“Politici de susținere a familiilor cu copii: viziunea de politici din UE și recomandări pentru Republica Moldova”**, Constanta Popescu, Chișinău, Expert Grup, iunie 2014 <http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/987-unicef-1&category=7>;
- **Avizul consultativ al Expert Grup la proiectul Hotărârii de Guvern “cu privire la aprobarea Regulamentului sanitar pentru instituțiile de învățământ preșcolar”**, care se propune a fi adoptat în 2015/2016 (avizul se referă la una din versiunile făcute publice – cea din august 2014). Puteți solicita o copie electronică și scriind la info@expert-grup.org;
- Studiul **„Studiul privind serviciile de îngrijire a copiilor de vârstă preșcolară și a costurilor aferente acestor servicii în Republica Moldova)”**, Victoria Vasilescu, iulie 2014, Expert-Grup (puteți solicita o copie electronică și scriind la info@expert-grup.org);
- Pentru alte propuneri, rugăm să adresați solicitări la Expert-Grup, dar neapărat în scris și responsabilului direct de politici - Ministerul Educației – cu propuneri de dezvoltare a cadrului de politici și reglementare a serviciilor de creșe și grădinițe de toate tipurile, precum și cu scopul de a informa despre așteptările sociale în creștere față de acest subiect.